

MATERIKLAR VA OKEANLAR TABIIY GEOGRAFIYASI KURSINING JOY NOMLARIDAN FOYDALANIB O'QITISH TEXNOLOGIYASI (Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi kursining dunyo okeani va uning qismlari mavzusida joy nomlaridan foydalanib o'qitish texnologiyasi)

Arabboyev Asliddin Rafiqjon o'g'li

Andijon davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti

+998901403566

Annotatsiya

Toponimika yunoncha topos — joy va onoma (yoki onima) — nom so'zlaridan tarkib topgan. Joy nomlari toponimiyalar bir necha turlarga bo'linadi. Masalan, gidronomiya, oronomiya, oykonomiya, polinimiya, urbanonomiya, mikrotoponimiya kabi turlarga bo'linadi. Ushbu maqolamiz orqali Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi kursining Dunyo okeani va uning qismlari mavzusida joy nomlaridan foydalanib o'qitish texnologiyasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Adriatika dengizi, Azov, Arafur, Barens, Kara, Karib, Kaspiy, Laptevlar

KIRISH

O'quvchilar maktab ostonasiga qadam qo'yib boshlabdiki, tevarak-atroflaridagi yerlarni, daryo-ko'llarni, tog'laru qir-adirlarni, o'tloq yaylovlarni ma'lum bir nom bilan atashganlar. Toponimika yunoncha topos — joy va onoma (yoki onima) — nom so'zlaridan tarkib topgan. Joy nomlari toponimiyalar bir necha turlarga bo'linadi. Masalan, gidronomiya, oronomiya, oykonomiya, polinimiya, urbanonomiya, mikrotoponimiya kabi turlarga bo'linadi.

Geografiya ta'limi tizimida o'zi yashayotgan joyining ma'nosini, uning joylashgan o'rnini bilib olish juda muhim hisoblanadi. Ta'limning ushbu texnologiyasi o'quvchilarda Vatanni sevish, uni ardoqlash, o'z tarixini bilish kabi muhim tushunchalarni shakllantirish hamda milliy qadriyatlarimiz ruhida tarbiyalashda o'ziga xos muhim ahamiyat kasb etadi. Mavzuning dolzarblik darajasi ham ana shundadir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Maktablarda 2022-2023 o'quv yilidan boshlab o'qitila boshlayotgan 7-sinf Materiklar va Okeanlar tabiiy geografiyasi kursining mualliflari M. T. Mirakmalov SH. M. Sharipov M. M. Avezov M. T. Hojiyevlardir.

Ushbu fan o'quvchilarni Yer haqidagi tushunchalarini mustahkamlaydi. Yer yuzidagi yirik suvlik va quruqliklar — materiklar va okeanlar, ularning qismlari tabiati, ularda sodir bo'layotgan o'zgarishlar bilan tanishtiradi.

Ushbu darslikni o'qish orqali siz materiklar va okeanlarni o'rgangan sayyohlarning faoliyati, turli materiklar iqlimi, suvlari, tabiat zonalari, okeanlar va ularning yirik qismlari — dengizlar, qo'ltiq va bo'g'izlar tabiati bilan yaqindan tanishtiradi. Ularni bilish, tahlil qila olish esa yurtimiz tabiatida kuzatilayotgan o'zgarishlarni tushunishingizda, ularni tahlil qilish orqali kelajakda Yer yuzi va

mamlakatimiz tabiatida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan ekologik va geokologik muammolarning oldini olishga qaratilgan ishlarda faollikka chorlaydi.

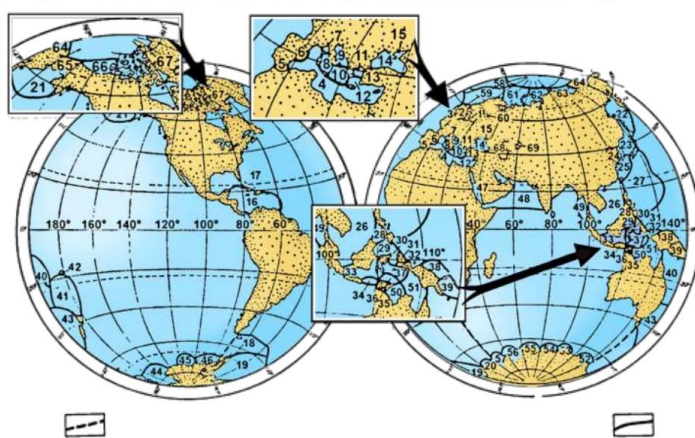
Darslik beshta bobdan iborat bo'lib, to'rtinchi bobni o'rganish davomida o'quvchilar Dunyo okeani, dengizlar, ulardagi suvning xususiyatlari va materiklar tabiati shakllanishida okeanlarning ahamiyati haqida tushunchalar beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

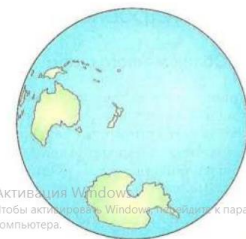
Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi kursining Dunyo okeani va uning qismlari mavzusida toponimikaning gidronomiya yo'nalishi bo'yicha o'qitish texnologiyasi quyidagicha olib boriladi.

1. Quyidagi xaritalarda raqamlarda tasvirlangan dengizlarni nomini toping.

Dunyoning tabiiy xaritasida beshta havzani ajratish mumkin. Ular Tinch, Atlantika, Hind, Shimoliy Muz okeani havzalari va berk havzalardir. Daryo qaysi havzaga o'z suvini quysa, o'sha havzaga tegishli bo'ladi (31-rasm).

Materiklar yarimshari

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите к параметрам компьютера.

Masalan; quyidagi jadvalda 9 raqami bilan berilgan dengizning nomi Adriatikadir.

Toponimikasi. O'rta dengizning bir qismi hisoblanadi. Italiyaning shimoliy-sharqiy sohilidagi Adriya shahri nomi bilan bog'liq. Yugaslov tillarida Yadranskiy dengiz deb deyiladi.

Xaritada 15 raqami bilan Azov dengizi tasvirlangan.

Toponimikasi. Don daryosining quyilish joyida bo'lgan Azov shahri nomidan olingan. Bu dengizning qadimgi nomi Meoti hisoblanadi.

Xaritada 51 raqami Hind okeani havzasiga qarashli Arafur dengizi tasvirlangan. Toponimikasi. Hind okeanining sharqiy qismida joylashgan. Indoneziyadagi islom diniga o'tmagan Arafura qabilasi nomidan olingan.

Xaritada 61 raqami bilan Shimoliy Muz okeani havzasiga qarashli Barents dengizi tasvirlangan. Toponimikasi. Shimoliy Muz okeanining g'arbiy dengizi hisoblanadi. Ilgari Shimoliy dengiz, Moskva dengizi, Muz dengizi nomlari bilan yuritilgan. XVI asrda Golland sayyohi V. Barents bu dengizda suzganida halok bo'lgan. Nemis geografi A. Tetermen uni 1852-yilda Barents dengizi deb atadi.

Xaritada 62 raqami bilan Shimoliy Muz okeani havzasiga qarashli Kara dengizi tasvirlangan. Toponimikasi: Shimoliy Muz okeanining bir qismi. Shu dengizga quyiladigan Kara daryosi nomidan olingan. Daryoning o'zi nemischa Arayaga - "egri suv", "jarlik" deyiladi, chunki u chuqurlikda ilon izi bo'lib oqadi.

Boshqa dengizlar ham xuddi shunday texnologiya bilan davom ettiriladi.

Чегаралар: - - - - - океанлар; — — — — — дeнгизлар.

Атлантика океани дeнгизлари: 1. Болтиқ. 2. Шимолий. 3. Ирландија. 4. О’рта. 5. Алборан. 6. Баlear. 7. Лигурија. 8. Тиррен. 9. Адриатика. 10. Ионија. 11. Егей. 12. Крит. 13. Мармар. 14. Қора. 15. Азов. 16. Кариб. 17. Саргассо. 18. Скоша. 19. Уеддell. 20. Лазарев.

Тинч океан дeнгизлари: 21. Беринг. 22. Охота. 23. Шарқий (Япон). 24. Сариқ. 25. Шарқий Хитой. 26. Јанубий Хитой. 27. Филиппин. 28. Сulu (Сибирян, Basayas, Samar, Samotor, Mindanao дeнгизлари билан). 29. Сулаветси. 30. Молук. 31. Халмакер. 32. Серам. 33. Јава. 34. Баli. 35. Flores. 36. Саву. 37. Бада. 38. Јаңги Гвинеја. 39. Солонмон. 40. Марјон. 41. Фији. 42. Кору. 43. Тасман. 44. Росс. 45. Амундсен. 46. Беллинсгаузен.

Һинд океани дeнгизлари: 47. Қизил. 48. Арабистон. 49. Андаман. 50. Тимор. 51. Арафур. 52. Дюрвилл. 53. Мусон. 54. Девис. 55. Һамдо’стлик. 56. Космонавтар. 57. Ризер-Ларсен.

Шимолий Муз океани дeнгизлари: 58. Гренландија. 59. Норвегија. 60. Оқ. 61. Баренс. 62. Кара. 63. Лаптевлар. 64. Шарқий Сибир. 65. Чукотка. 66. Бофорт. 67. Баффин.

Кариб дeнгизи - Марказий Америкада. Индеyslarning Кариб қабиласи номидан оlingан.

Каспий дeнгизи - MDH ҳудудидаги дeнгиз. Унинг номлари кo’p. Дeнгизнинг Кавказ томонда Каспий қабиласи яшаган. Ушбу етноним бутун дeнгизнинг номи бо’либ қолган.

Лаптевлар дeнгизи - Шимолий Муз океанининг шарқий қисмида joylashgan. Уни 1733-1741- yillarda aka-uka Dimitriy va Xariton Laptevlavlar текширгани uchun shunday nom берилган.

Нигурија дeнгизи - О’рта дeнгизнинг бир қисми hisoblanadi. Нигур халқининг номидан оlingан.

Мармар дeнгизи - Қора дeнгиз билан Егей дeнгизи orasidagi дeнгиз hisoblanadi. Qadim zamonda yunoncha Protonsida (qora дeнгиз yoni) deb atalgan. Дeнгиз o’rtasidagi oroldan oq marmar qazib оlingan. Keyinchalik orol ham дeнгиз ham Marmar deb atalgan.

Оқ дeнгиз - Yevropaning shimolida joylashgan, Шимолий Муз океанидаги дeнгиз. Дeнгиз yil davomida 200 kun oppoq muz билан qoplangan bo’ladi. Shuning uchun Оқ дeнгиз deb atalgan.

Росс дeнгизи - Antarktida sohilida joylashgan. Ingliz sayyohi Jems Ross birinchi bo’lib текширган va uning ismi билан atalgan.

Саргассо дeнгизи - Atlantika океанининг бир қисми, сув o’tlari kо’pligi sababli kemada suzish qiyinlashadigan “dengiz”. Portugalcha Саргассо - “uzun”, ya’ni pufaksimон degan so’zdan оlingan.

Сариқ дeнгизи - Хитойнинг шарқидаги дeнгиз. Daryo oqizib keltirgan tog’ turpoq, ya’ni loyqa сувning rangiga nisbatan берилган.